

PJESNIČKA RASPUĆA

Stanislava Adamić, Raspuće, Biblioteka suvremenih pisaca 45, Čakavski sabor, Split, 1977.

Drago Šimundža

Čakavski sabor u Splitu, nasljednik splitskog ogranka Matice hrvatske, postaje sve snažnija i uvažena kulturna ustanova ne samo u gradu pod Marjanom nego i šire: u našem suvremenom kulturnom podneblju. Posebno ćemo ovdje spomenuti njegovu Biblioteku suvremenih pisaca i izdavačku djelatnost djela tzv. »splitskog književnog kruga«, o čemu ćemo u našoj reviji opširnije pisati. Ovaj put ćemo se zadržati na jednoj pjesničkoj zbirci, koja nas je prije svega izazvala svojim neobičnim naslovom RASPUĆE.

Nisu samo zamoreni egzistencijalisti, sumorni putnici i razočarani ljubavnici suputnici RASPUĆA. Ako itko, pjesnik je njegov drug; najnemirniji i najvjerniji njegov pratilac i suputnik. I nije stoga slučajno naša poznata pjesnikinja Stanislava Adamić svojoj osmoj zbirci nadjenula to neobično ime. Sva raspuća našega svijeta — i ona stvarna i pomišljena — trepere u pjesničkoj riječi, svojim rezonacijama bude uspavane i zaboravljene slutnje i uspomene. — Tâ, što je drugo mučilo Goethea, Baudelairea ili Rimbauda, kad su pisali: *Fausta*, *Cvijeće zla*, *Pijani brod* ili *Sezonu u paklu*, ako ne taj sudbinski demon pjesničkog genija?

Je li danas svijet na raspuću ili je to samo pjesnikova sudbina? Što nam to Adamićka nudi? Čiji je to svijet u koji nas uvodi?

Pjesma je često šutljiva. Izazovna i dojmljiva, više voli uznemiriti, potresti, nego odgovarati na pitanja koja nas muče. Poput Edgar Allan Poeova refrena »nikad više« — kojim *Gavran* poput aveti najavljuje sudbinu — ni ona se danas ne usuđuje izreći što bi željela; radije dočarava, podsjeća, sili na refleksiju ili, jednostavno, pruža čitatelju krila djetinjih snova.

»Subota. Blizu večeri. Mogao bi biti i petak./ Dan bilo koji./ Tko zna po koji put: četiri zida. Metalni odzvuk ure. / Glasniji od bila. Nemir. / Osjećanje da u ovom prostoru nije SVE.« (*Subotnje poslijepodne*)

Kakva je to poezija? Je li to puki realizam ili banalna egzistencijalistička manira?

Jednostavna u iskazu, duboko osjećajna i sudbinski refleksivna, Adamićka se uklapa u suvremeni pjesnički stil kojemu nije do artistske kreacije koliko do asocijativne i refleksivne uzavrelosti slika i doživljaja u duši čitatelja. Kratkoća rečenice, suzdržljivost riječi i osjećaja, — njezina podređenost dubini doživljaja i nemirnim odzvicima solilokvija — djeluju izazovno, prodorno i ustreptalo, poput surih sjena ili nemirnih »fijuka« vjetra na duhovnim raspućima osame i suvremene gradske anonimnosti:

»Ovdje iznad stropa / žive nepoznati / čovjek / žena / dječak / i pas / (...) Samo pas ima ime.« (*Čovjek žena dječak i pas*)

I kao da je pas osjećajni od čovjeka, pjesnikinja daje naslutiti čudne slutnje u njegovu ponašanju:

»Išao je / ne obazirući se / Kao da se svijet srozao u njemu / sa čovjekom najdublje« (*Pas*).

Slike su očito, jednako kao i stilaska usporenost stiha, u funkciji poruke, sile na razmišljanje.

Adamićka je svoje RASPUĆE podijelila u tri odjeljka: *Jutro*, *Podne*, *Večer*. — Što sve ne simbolizira pjesnikova riječ! Krije li se ovdje simbolika vremena, dana ili života — sudbine? Najvjerojatnije zbivanja.

Pokušamo li mi svoju podjelu, podijelit ćemo RASPUĆE — nešto slično kao i čitavo Adamićkino djelo — na njezin emotivno-onirički svijet doživljaja, do-

tično pjesničkih imaginacija, i stvarni, konkretni svijet suvremene civilizacije povezan sa sudbinskim slutnjama čovjeka. S jedne strane u Adamićkinjoj poeziji izbija ushić pjesnika, njegovo lirsko poniranje u dubine doživljaja ljudske duše, traganje za nepoznatim, za »suglasjima« našeg svemira, s druge se javlja opori realizam, nemiran i grub, — »onako, u prolazu« — ali bolno doživljen, stoga često krut i pesimističan.

Zamorena takvim slikama, od ljudske glume i namještenih manira, pjesnikinja se obraća stvarima, htjela bi osluhnuti njihove šaptaje i u njima naći opravdanje svojemu pjesničkom zanosu:

»Možda ćemo otkriti govor stvari / oživit i slike / iz starinskih okvira. / U jednoj će opipljivoj sjeni / u jednoj boji možda / biti krila.« (Možda)

Upravo u ovim i ovakvim zanosima pjesnikinja se, kako bi rekao Bachelard, vraća iskonskom u čovjeku, njegovoj »sanjariji« i mašti, da bi tako osvježila svu onu zamorenost i refleksiju koje joj nameću egzistencijalno i sudbinsko u našoj povijesti. Na taj se način i sama »iskupljuje« od sumornog pesimizma i reznacijae:

»Onako, u prolazu / ne sagledavamo / jedni druge. / I dodir je ponekad / vučja čeljust — / Usput uhvaćeni glas: / pasje režanje. / Ojađeni / ogađeni / htjeli bismo / da koža bude oklop, / usta beđem.« (Onako, u prolazu)

Susrećemo, na sreću, u njezinoj poeziji toplinu duše i u najkrutijim životnim scenama:

»Trčimo / s molbom u ruci / sa žalbom u stisnutoj šaci / Guramo / jedni druge pretječemo / Netko za jelo / Netko za opjelo / (...) Promiče pogreb / (...) Jedno se dijete zaletjelo / zaplelo u nečije štake / Čovjek je pao / Sa čudenjem pogledao / I zaplakao.« (Čovjek je pao)

Prolistamo li dobro ovu zbirku i zaustavimo se malo na njezinim RASPUĆIMA, na pjesmama — recimo: *Onako, u prolazu, Gmizavcima, Ofelijino ludilo, Čovjek je pao, Maske* — otkrit ćemo da su Adamićkina RASPUĆA stvarni obrisi našega svijeta, a njezine slutnje i refleksije nemiri i brige suvremenoga čovjeka. Osjetit ćemo da nas, dok nas uvodi u svoj pjesnički svijet, sili da s njom zapažamo i otkrivamo svoje doživljaje. Stih joj je čvrst i smiren, ali joj je zato pjesnička rezonancija redovito prodorna i nemirna.

Naoko sasvim obične slike u Adamićkinjoj poeziji progovaraju dubokim odjecima. Čas nametljivo prisutna, vidljiva u svojim htijenjima i doživljajima (*Kunem, pa što!, Balada o mumijama i dječacima, Napišem stih*); čas opet gotovo parnasovski povučena iza objektivna (*Na asfaltu, Pogreb, Onako, u prolazu*) — pjesnikinja uvijek tka svoj stih potkom i osnovom svojih osjećaja i nemira. Njezina je prednost što se ti osjećaji i nemiri najčešće poistovjećuju s našima. Subjektivno i objektivno toče se kroz njezinu dušu: kao da je u sebi sabrala sva iskustva.

Muče je velike teme, mada su često u segmentima transponirane. Ako bismo kazali: religiozne, ne bismo je autentično predstavili. U njezinim se refleksijama osjeća nešto poput sudbinskih sila grčkih tragičara, Baudelaireova »spleena« i egzistencijalističke, zapravo Kierkegaardove »brige«, odnosno Pascalove misterioznosti smrti. Kao što je, uzmimo taj primjer, stari egzistencijalist i kršćanski apologet Pascal u sudbini jednog smrtnika gledao dugi lanac sudbina — iako »svatko«, kako i on reče, »umire — sam« — tako će gotovo identično i Adamićka, skeptično poput suvremenog intelektualca a istodobno mistično poput mistika iz Port Royale, doživjeti pogreb:

»BIO JE — NEMA GA VIŠE / Tako je besmislen korak / Sklopljene ruke oživljuju spomen / Ništa više. / Crna povorka. / A svatko umire — sam. / (...) Silni lanac ljudi / posljednji put stiže / neosjetljiva.« (Pogreb)

S konkretnim svijetom i stvarnošću koja je okružuje Adamićka se ne miri. Ona protestira. Više u refleksiji i doživljaju, nego riječju; ali zna »sasuti u lice«. Ta tilha, povučena žena postaje na mahove u pjesmi, poput starozavjetnog proroka, oštra, ponesena, kritična:

»Dosta mi je vašeg mrtvog smijeha / (...) Dosta mi je nagovještaja vašeg koraka / vaše sjene / oživotvorene u zamci — / (...) Dosta mi je vaše šutnje / pritajene kao zaraza — / vašeg daha / koji ubija.« (*Gmizavcima*)

Naša pjesnikinja očito, možda nesvjesno, poput Bernanosa unosi u svoj svemir nešto dijabolično. Iako manje nego u nekim prijašnjim zbirkama, osjeća se to i u njezinu RASPUĆU, kad se prepusti svojoj viziji i postaje nesuzdrživo pjesnički iskrena:

»Nije Ofelija sama / u pletenju mrtvačkog vijenca / I drugi to čine potajno / i u paradi. / (...) Ofelija nije jedina / Ofelija samo / jedan poremećeni san / raščlanjuje.« (*Ofelijino ludilo*)

Zalažući se za čovjeka, Adamićka neće poštediti ni prosjaka, jer se u njemu izravno ponizuje čovjek:

»Čovječe, ako to po išemu još jesi / odbaci milostinju / Pritsili svoje ruke / da skriju golotinju.« (*Prosjak*)

Prelazeći iz doživljaja i refleksije u rezignaciju, na što je navodi dnevna borba za голу egzistenciju i materijalizirani standard, odnosno u nemir i bunt, na što je sili povijesna i sudbinska uvjetovanost čovjeka, Adamićka se u svojim izvornim kreacijama — da bi umakla egzistencijalno-sudbinskim sputavanjima pjesnika — zanosno podaje oniričkim priviđenjima i djetinjim snovima, jer »Uvijek nešto izmiče i biva — SAN« (*Na koncu konca*). Tako u pjesmama *Pokošeno sijeno, dječak i voda, Zajašit ću kobilu sna, Kad mi je bilo pet obilna maštovitost snagom poetske intuicije* »iskupljuje« ovu zbirku od životne zamenosti i vraća krila otežaloj pjesničkoj riječi:

»Zajašit ću / krilatu kobilu sna — / Maštu do neba imam: / Moje su želje bez dna.« (*Zajašit ću kobilu sna*)

U istom zanosu i pjesničkoj ponesenosti ispjevana je i uvodna motto-pjesma, u kojoj pjesnička riječ očituje svoju nadmoć nad egzistencijalno-sudbinskim silama prozaične svagdašnjice:

»Ipak smo posude sunca: / sa snom u zjeni / gdje orlovi se gnijezde — / sa srcem čulnim / u kojem / ognjeni hatovi jezde.«

Adamićkina poetska sredstva crpu svoju snagu iz konkretnog života koliko i iz pjesničkog svijeta. Stvarna situacija i onirička vizija, metaforika riječi i simbolika slike, refleksija i mašta traže svoj iskaz u odzvučima »uglasja« u duši čitatelja, bude njegovu nostalgiju, izazivaju reminiscencije.

Kako Adamićka shvaća svoj poziv pjesnika, s kojom brigom prati svoju pjesmu, neka nam sama kaže:

»Napišem stih / Posumnjam: samo je krik / Nema pljuskova / Nema munje / Ne blista / Ne teče svim suzama riječi. / I zaplačem. / Prenem se. / (Bude me stid) / Tvrd je kao kamen / kao zid / Ne voda. / Krv iz njega teče! / Ne mari / što bezumni misli / cinik izreče.« (*Napišem stih*)

Nema sumnje, i Adamićka na mahove ostaje vjerna stihu bez dublje pjesničke inspiracije i umjetnički izražajne ljepote. Ima stoga i u ovoj zbirci manje uspjelih pjesama. No potrebno je naglasiti da se Adamićka — za razliku od nekih drugih poklonika stiha — zalaže prije svega za ljepotu pjesme. Oblik, poruka, osjećaj, pjesnička sredstva i refleksija kao i oniričnost mašte u njezinoj poeziji teže prije svega za izricanjem ljepote. Ako to uvijek ne uspijeva ostvariti, ne treba se čuditi. U tom smislu moramo priznati da i ona, iako u manjoj mjeri, podliježe maniri (*Pijana pjesma, Prohtjelo mi se*), suvremenoj poetskoj glasolaliji (*Hipi anatomija, Kockar*), odjecima anti-poezije (*Kamen do kamena, Strah*), tonskoj prozaičnosti (*Kao epitaf, Sve će najzad [?] proći*) — iako su joj vrlo lijepe pjesme u prozi (npr. *Gledam lađe*) — kao i nekim drugim manje ili više izraženim ekscesima suvremene poezije.

Njezina poetska vena nije, međutim, ishlapila samo u lošim ili prosječnim stihovima, nego se i u ovoj zbirci čvrsto kondenzirala u nizu vrlo uspjelih pjesama. Njih deset-petnaest, koje smo mahom navodili, još bolje će uvrstiti njezino zapaženo mjesto u suvremenoj hrvatskoj poeziji.